Wat leeft en groeit wordt weggesnoeid

Voor bloemen is geen geld meer, beesters worden machinaal tot nul weggemaaid, rozenstruiken worden gesloopt. De bezuinigende overheid heeft het plantsoen ontdekt. Aan elke grasspriet hangt een prijskaartje, tot het onder de voet wordt gelopen of verdwijnt onder het zwerfvuil. Hogere plantsoenkaders proberen dat te voorkomen met harde cijfers en nota's die het nut van het stadspark moeten aantonen. Vooralsnog vergeefs. Intussen degradeert de tuinman van vakman tot vuilruimer. Crisis in het stadsgroen.

Heesters worden eens per vijf jaar machinaal tot nul terug gemaaid.

Hekwerk verdwijnt om machinaal onderhoud mogelijk te maken.

HET PARK WAS zo mooi geweest. Glooiende gazons, omzoomd door bonte randjes zomerbloemen, knusse struiken en trotse boompartijen. Maar geleidelijk veranderde dat. Het begon met de bloemen, die niet meer werden aangeplant. Daarna lieten ze het onkruid staan. De wind blies daar de resten van een vrolijke zomer in: bierblikjes, ijspapiertjes, shagbuilen. Schoolkinderen gooiden er hun lunchpakketjes bij en de buurman zijn verroeste wasmachine. Nu groeien er voornamelijk nog brandnetels, en gras dat ver de paden op woekert. Niemand wandelt er graag. Als de gemeente straks besluit in het belang van de volksgezondheid alles te bestraten zal iedereen opgelucht zijn.

Zo'n park bestaat niet. Nog niet. Maar de voortekenen zijn onmiskenbaar nu veel gemeenten drastisch bezuinigen. Er is te weinig geld voor onderhoud van het openbaar groen.

De eerste groenstroken die op gemeenschapskosten zijn aangelegd waren statige singels en parken, ontworpen door beroemde tuinarchitecten. Ze hadden als belangrijkste doel rijke burgers binnen de stadsgrenzen te houden. Dat is gelukt, getuige de kapitale panden rond oude groenstroken. Met de invoering van de Woningwet in 1901 werd groen ook in verband gebracht met 'gewone' mensen, hun huisvesting en hun gezondheid. Idealistische architecten ontwierpen tuinsteden als alternatief voor de benauwde binnenstadsetages. Maar de financiering van die projecten was in handen van minder ruimdenkende lieden, zodat het resultaat vaak meer steen was dan tuin.

Pas na 1950 is daarin verandering gekomen. Rotterdam breidde tussen 1950 en 1985 zijn groenareaal uit van 400 tot 2250 hectare, Utrecht ging van 92 naar 635 hectare. Er was geld, zoveel zelfs dat het stadsgroen voor het eerst ook gewoon mooi mocht zijn. Alle modes in bouwen en wonen kwamen in het plantsoen terug. De hekjes, haagjes en randjes in de jaren vijftig, de grootschalige gras- en bomen-omlijsting van de hoogbouw in de jaren zestig, en de bielzenbakken in de jaren zeventig.

Vrijheid

Ook het denken over groen veranderde. De Heerenveense tuinontwerper en -filosoof Louis G. le Roy trok in de jaren zeventig van leer tegen de monocultuur van geometrische grasveldjes, eenvormige perken en bloempjes in de rij. Hij wilde ook in de stad de natuur zoveel mogelijk vrijheid geven en daarbij de buurtbewoners inschakelen. Want, schreef hij in 1973, „het stedelijk groen is nog een van de gebieden waar de mens als individu in contact kan komen met de natuurlijke elementen die oorspronkelijk zijn gebondenheid aan de natuur hebben bepaald".

De groene revolutie die hem voor ogen stond is er toen niet gekomen. Een enkele heemtuin en een vergeten participatiepark daargelaten gingen de plantsoenendiensten gewoon door met het aanleggen van rijtjes. Maar heel geleidelijk ontstond onder invloed van milieugroeperingen en politieke partijen een andere visie op onkruid. Anno 1986 wijzen vele gemeentes het spuiten af. De tuinman hoeft niet meer elke pinksterbloem te verjagen en houtsnippers zorgen dat het niet te gek wordt met de 'natuurlijke kruidenvegetatie' op de stadsbodem.

Ook zijn steeds vaker buurtbewoners met snoeischaar en schoffel in de weer. Maar dat heeft een heel andere achtergrondfilosofie dan die van Le Roy. De gemeentes hebben geen geld meer om hun perken zelf te onderhouden. Rond 1976 bereikten de uitgaven voor openbaar groen een hoogtepunt, vanaf 1980 zijn ze vrijwel overal omlaag gegaan. De meeste gemeenten hebben noodgedwongen hun zogeheten 'variabele uitgaven' met percentages van twintig en meer gekort: cultuur, buurthuiswerk, openluchtrecreatie en gemeentegroen kregen daarbij harde klappen.

In het groen is die korting zelfs extra hard aangekomen. De totaalopper-vlakte openbaar groen binnen de gemeentegrenzen besloeg in 1976 meer dan 50 duizend hectare, een record in de geschiedenis. Toen lag nog voor duizenden hectares op de tekentafels van stadsvernieuwers. Duur groen dat inmiddels grotendeels is gerealiseerd — en waarvan vooral de bielzenbakken en de schattige perkjes in de woonerven nu door de plantsoenendiensten worden vervloekt.

Een reeks vreemde maatregelen is het gevolg geweest van de bezuinigingen. Tilburg, dat door de aankoop van oude landgoederen ruim in zijn parken zat, heeft geprobeerd ze deels weer op de particuliere markten te slijten. Rotterdam ging terug naar chemische onkruidbestrijding. Sommige gemeenten stuurden particuliere hoveniersbedrijven de laan uit, andere trachtten door privatiseren de kosten te drukken.

Rekenen

Na de eerste paniek kwam er systeem in de maatregelen. Men ging rekenen. Bomen, becijferde de gemeente Utrecht, zijn het goedkoopst in onderhoud, gevolgd door gazon en 'bosplantsoen', een combinatie van inheemse bomen en struiken. Sierbeesters' kosten viermaal zoveel onderhoudstijd als gras, gekweekte rozen het zeventienvoudige, en perkplanten bijna zeventig maal zoveel.

Dat rekenen heeft niet geholpen. De cijfers hebben het de bezuinigers alleen maar makkelijker gemaakt. Afrikaantjes en salvia's worden op dit moment alleen op het plein voor het stadhuis nog aangeplant, de rest van het plantsoen wordt 'gereorganiseerd' zoals dat in verklarende circulaires aan de bevolking heet.

Struiken worden verwijderd, daar komt gras voor in de plaats zodat voor het onderhoud met de motormaaier kan worden volstaan. Foto's Wery Crone

...Ons budget zal in 1988 nog maar elf miljoen zijn", zegt Lambert Koops, hoofd Openluchtrecreatie en groenvoorzieningen van de gemeente Utrecht. „Op basis van onderhoudsnormen zou dat 18 miljoen moeten zijn. Eerst hebben we daarom het onderhoud teruggeschroefd tot crisisniveau. Heesters snoeien we niet meer volgens de regels der kunst: elk jaar tak voor tak. We maaien ze eens per vijf jaar machinaal terug tot nul. Daarvan gaan ze niet dood, maar bloeien doen ze ook niet meer. Rozen, hagen en andere dure aanplant vervangen we wijk voor wijk door bosplantsoen en gras, tenzij vrijwilligers ze willen adopteren. Die maatregelen samen leveren een besparing van 4,8 miljoen gulden."

„Rest een tekort van 2,2 miljoen dat op geen enkele andere manier is weg te werken dan door bepaalde stukken helemaal niet meer te onderhouden. Nu zijn dat nog alleen de singels rond sportvelden en snelwegen, waar de mensen toch snel langs rijden. Maar het kritische moment waarop we de woonomgeving in trekken is niet ver meer. Dan kunnen de mensen vanuit hun leunstoel het verval volgen."

Noodkreet

Acties zoals bij de brandweer en de reinigingsdiensten zijn tot nu toe in de groenwereld uitgebleven. Alleen de particuliere hoveniers die er qua personeelsbestand dertig procent op achteruit zijn gegaan, hebben een noodkreet laten horen. In het gemeentegroen is het nog rustig. Geen processies met schoffels en harken, slechts beleefde nota's die de gemeentelijke overheden erop attent moeten maken dat het plantsoen niet langer in de zachte sector van welzijn en gezondheid eezien moet worden. Dat bezuinigen op openbare parken even slecht is voor de mensheid als het verwaarlozen van wegen en gasleidingen. Nota's zoals alle met bezuiniging bedreigde organisaties die schrijven en waarin harde cijfers het nut moeten bewijzen.

Groen heeft weer, zoals vroeger, een alibi nodig. Groen is geen geldvreter, stellen landschapsarchitekten, kwekers, particuliere hoveniers en gemeentelijke beplantingsdiensten in een gezamenlijke brochure. Groen bespaart. Een flinke boom levert zuurstof voor tien mensen en kan per dag duizend kilo zwaveldioxide, koolmonoxide en stikstofdioxide aan de stadslucht onttrekken. Plus tweederde van het zwevende straatstof. Groengordels dringen het verkeerslawaai terug met meer dan tien decibel en gevelbegroeiing drukt de stookkosten met tien tot dertig procent.

Lijfsbehoud

Dat is nog pas het begin. Wat is bij voorbeeld de rol van het stedelijk groen in het urbaan ecosysteem? En hoe verloopt de bedrijfskundige processgang van de plantsoenafvalverwerking? Voor deze en tientallen andere vragen proberen de groenorganisaties onderzoeksbudgetten vrij te maken. Plaatselijke plantsoendiensten tellen intussen hun bomen en struiken en deponeren groenstructuurplannen bij de gemeenteraad.

Uit lijfsbehoud, zeggen ze. De druk op het openbaar groen zal de komende jaren alleen maar stijgen. Er is steeds meer vrije tijd. Tegelijk neemt de trek naar de grote recreatiegebieden af. De mensen blijven liever dicht bij huis dan zich in de file te begeven op weg naar de rij langs het veel te volle meer. Ook sportverenigingen hebben het moeilijk. Met lede ogen zien ze het groeiende leger joggers dat geneeg heeft aan een paar schoenen en een park. „Op den duur", zegt Lambert Koops, „zal geen gemeente deze planologische ontwikkelingen meer kunnen negeren."

„Nu nog leggen groenplannen het af tegen een nieuwe oprit voor de snelweg of de uitbreiding van een woonwijk. Maar de woningnood is zo goed als voorbij. Straks zijn de oudere flatwijken zozeer verpauperd dat de gemeenten ze niet meer verhuurd krijgen. Dan wordt ook de woonomgeving interessant, de buurtveiligheid, het groen. Dan krijgt wat nu nog boterzachte materie is ook economisch belang".

Voorlopig echter is het meest tastbare resultaat van de groeiende stapel nota's een verschuiving van schoffelaars naar denkers. „Een groenstructuurplan kost al gauw drie ton", geeft Koops toe. „Daarvan kunnen een jaar lang zes mensen in de buitendienst werken." Voor de buitendienst raakt de aardigheid eraf. Er is steeds meer werk voor steeds minder mensen. Vies en ondankbaar werk, waarbij voor vakmanschap geen tijd meer is maar voor vuilruimen des te meer.

„Deze vakken", zegt de Utrechtse hoofdopzichter Chris Bouhuijzen bij een paar modderige uitsparingen in het trottoir van een flatstraat, „vergelijk ik altijd met bloemenvazen. Daar horen rozen te bloeien, als tegenwicht tegen die flats. Frau Astrid Spatl, Exception, Florence Mary May. We hebben ze weg moeten halen om er gras in te zaaien. Gras dat het op zo'n stukkie natuurlijk niet doet, want gras moet de ruimte hebben".

Een paar levenloze pollen, bezaaid met hondedrollen en autosporen bewijzen zijn gelijk. „Op zich heb ik daar niet eens zo'n probleem mee", vindt hij er laconiek aan toe, „als er straks weer geld is kunnen we gewoon nieuwe zetten. Maar wat ik wél erg vind: we hebben de bewoners gevraagd of ze de rozen wilden houden en zelf verzorgen. Bijna niemand heeft gereageerd. De mensen laten het zomaar gebeuren. Dat komt rauw over."

LIN TABAK